

En barndom hjemmefra

Barndomsliv på børnehjem og andre hjem
for anbragte børn 1945-1980

Marianne Axelsen Leth

En barndom hjemmefra

Barndomsliv på børnehjem og andre hjem for anbragte børn 1945-1980

Bogen er udarbejdet af VIA University College

Printed in Denmark 2015

Tilhørende hjemmeside: www.forsorgsliv.dk

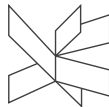
Bogen kan frit downloades, kopieres og distribueres og citeres med kildeangivelse. Værket må ikke bearbejdes eller gøres til genstand for kommercielt salg.

Fotos er gengivet med tilladelse fra Svendborg Museum og Forsorgsmuseet Andersvænge.

Forsidebillede: Udespisning i børnehjemmets gård på en sommerdag.

ISBN: 978-87-85200-31-0

Dette undervisningsmateriale til 4.-5. klasse er baseret på materialet indsamlet af Svendborg Museum i forbindelse med Socialhistorisk projekt. Projektet er finansieret af satspuljemidler, og har til formål at "bevare, dokumentere og formidle viden om svage og udsatte grupper", som var under socialforsorgen i perioden 1945-1980.

VIA University
College

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	1
Introduktion	2
Børnehjem	4
Hvorfor blev man anbragt?	4
Sovesalen og tøjet.....	6
Morgenvask og måltider	8
Skole og arbejde.....	10
Venner – fjender – de voksne	12
Regler og straf	14
Kostskoler for døve og døvstumme og blinde og svagtseende børn	16
Hvorfor blev man anbragt?	16
Sovesalen og tøjet.....	18
Måltiderne.....	20
Regler og straf	21
Skole.....	22
Venner – fjender – de voksne	24
Institutioner for fysisk handicappede og børn med andre handicap	26
Hvorfor blev man anbragt?	26
Sovesalen og tøjet.....	28
Morgenvask og måltider	30
Venner – fjender – de voksne	32
Regler og straf	34
Jul som anbragt	36
Særlige ord til fortællingerne	38

Introduktion

*"Gamle minder her du finder
Minder fra de unge dage
Tiden rinder, livet svinder
Og af venner og veninder
Er kun minder snart tilbage*

*Vil du høre min fortælling?
Det er, som du vel kan ane
Sådan en slags pærevælling
Rap! Rap! Fra den grimme ælling."*

Verset her er skrevet af Bent, som blev flyttet på børnehjem efter, at hans far og mor blev skilt, og moderen derefter døde. Det er mange år siden nu.

De næste timer skal I tilbringe sammen med Bent og andre, der har fortalt om deres barndom, hvor de blev fjernet fra deres hjem og flyttet på et hjem, som andre havde besluttet de skulle bo på, indtil de blev voksne.

I kommer til at læse om, hvordan hverdagen gik med de voksne og de andre børn på hjemmet, i skolen og fritiden, hvordan reglerne var på hjemmene, hvordan de spiste og sov, og hvordan det var at holde jul uden familie på et hjem.

De hjem, som børnene fortæller om, findes ikke mere. Der er stadig børn, der anbringes udenfor hjemmet, men forholdene er meget anderledes i dag. I denne bog skal I høre små historier om, hvad tidligere anbragte husker fra deres barndom.

Først skal I vide lidt om, hvordan det var at være et helt almindeligt barn af en helt almindelig familie i 1950erne og 1960erne, da jeres bedsteforældre var børn.

I de fleste familier i byerne var det almindeligt, at faderen i huset forsørgede familien med sit arbejde, og moderen sørgede for alt i hjemmet som hjemmegående husmor dvs. passede børnene, sørgede for indkøb og mad, passede alt i forbindelse med børnenes opvækst, tøj, skole, fritid, opdragelse osv.

Dengang var det helt almindeligt og også nødvendigt at genbruge tøj og sko, når børnene voksede ud af dem. Tøjet blev syet om, så de mindre søskende kunne passe det, eller mors og fars tøj blev syet mindre, så børnene kunne bruge det. Sko og støvler gik i arv fra største pige eller dreng til de mindre søskende. Tøj og sko var dyrt for mange familier.

Det var også helt almindeligt at spise havregrød og øllebrød til morgenmad, og mange familier havde en fast grøddag eller flere om ugen for at få madpenge til at slå til. Kød på bordet hver dag var luksus for mange familier, der ofte spiste sig mætte i kartofler og rugbrød. På rugbrødet rakte pålægget ikke ud over brødkanten – det var spild.

"Ro - renlighed - regelmæssighed" var en af tidens slogans med hensyn til børneopdragelse, sammen med *"Kæft - trit og retning."* Børn skulle adlyde de voksne hjemme, adlyde lærerne i skolen, og adlyde de voksnes regler i det hele taget. Og de voksne havde lov til at slå og straffe børnene, når de ikke rettede sig efter de voksnes regler.

*"Tidligt op og tidligt i seng -
det er sundt for en lille dreng
Men man må også sige,
Det er sundt for en lille pige"*

Dette er en anden af tidens ord-
sprog for god opdragelse.

Børnene skulle også hurtigt "i lære" som små voksne med pligter, så de kunne lære voksne pigers og voksne drenges roller og pligter. Børn på landet hjalp til i landbruget, børn i byen hjalp til hjemme og lærte de voksnes håndværk og pligter. Nogle havde også arbejde ved siden af skolen som for eksempel bydreng,

Så det at være barn i perioden 1945-1980 var helt anderledes end det er at være barn i dag. Og det var så et endnu mere anderledes børneliv, man havde, hvis man blev flyttet på et hjem for særlige eller "anderledes" børn. Det var ofte en flytning, som hverken var ønsket af deres forældre, hvis de havde nogle, eller af børnene selv.

Nu skal I følge børneliv på tre forskellige hjem for børn, der blev flyttet hjemmefra:

1. En gruppe følger nogle børn på børnehjem.
2. En gruppe følger blinde og svagtseende børn på hjem for blinde, samt døve og døvstumme børn på hjem for døve. De svagtseende og blinde skal tage bind for øjnene. De døve og døvstumme skal tage ørepropper i ørene, så I ikke hører så godt.
3. En gruppe følger børn på hjem for børn med fysiske handicaps og åndssvage børn. I skal binde et ben eller en arm op, så I bliver lidt hæmmede i jeres bevægelser.

Læs de sider, der handler om jeres gruppe og svar på opgaverne. Til nogle opgaver skal I skrive svar ned i et hæfte.

I kan læse mere om de forskellige hjem på www.forsorgsliv.dk.

Rigtig god fornøjelse.

Børnehjem

Hvorfor blev man anbragt?

Her fortæller nogle børn om, hvorfor de blev anbragt på børnehjem. Der var pighjem og dregehjem, men også hjem for både drenge og piger.

"Jeg er født i 1950, og mit pigenavn er Rasmussen. Jeg kom på Knaps Minde i 1962. Min mor døde, da jeg var 5 år gammel i 1955. Min far døde i sommeren 1962 af kræft. Vi var fire helsøskende og to halvsøskende, som boede på Knaps Minde. Før min far døde, boede vi på Sneppevej i Silkeborg."

(Else, anbragt på børnehjem)

"På grund af meget dårlige forhold derhjemme, var man blevet enige om, at det var bedst, at jeg blev anbragt på et børnehjem. Selvom jeg boede i København, så skulle jeg helt til Jylland – nærmere betegnet Infanterivejens børnehjem i Randers. En dag i marts kom der en dame fra Børneværnet, som skulle rejse med mig derover. Vi skulle også hente en anden pige, som skulle anbringes på et pighjem udenfor Aarhus."

(Grethe, anbragt på børnehjem)

"Sommeren 1962 kom vi med på sommertur til Ahl Hage, og vi troede egentlig, at det var en sommerlejr, vi skulle på. En fra Børneværnet kørte os til lejren. Fru Jaede tog imod os, og mit første indtryk af hende var dårligt. Hun forlangte, at vi kaldte hende mor, men det nægtede min lillebror, som aldrig havde oplevet vores egen mor. Der blev ringet, mens vi sad og spiste; "I Rasmussen'er – jeres far er død." Der gik flere måneder, før at det gik rigtigt op for mig."

(Erik, anbragt på børnehjem)

"Vores mor er hjemmegående, og vores far lever af socialhjælp kombineret med, at han har klunsekort, hvilket betyder at han har ret til at komme på lossepladsen i Horsens for at klunse. Da vi kommer hjem fra skole en dag i slutningen af august 1963, er mor ikke hjemme. Det plejer hun ellers altid at være. Vores mor er væk, og vi ved ikke, hvorfor hun har forladt os. Vi tre drenge skulle fjernes fra hjemmet, fordi vores far ikke var i stand til at tage sig af os. Hvordan kommunens folk fik overtalt vores far til, at vi skulle køres til børnehjemmet, husker jeg ikke."

"Som så mange andre børn havde vi hørt en masse dårligt om børnehjem, så vi var enige om, at vi i hvert fald ikke skulle et sådant sted hen. Mens vi sidder på bagsædet på vej til Fjordlyst, lægger vi en plan. Storebror Bo er arkitekten bag planen, og den hviker han til Per og jeg: "I aften hopper vi bare ud af vinduet og tager hjem til far igen." Planen lykkes ikke, og vi kommer til at bo næsten ti år på børnehjem."

(Jan, anbragt på børnehjem)

I undrer jer måske over, at en mor forlod familien, at hun altid plejede at være hjemme, og at det var umuligt for faderen at tage sig af børnene alene?

Da de tre drenge kom på børnehjem var det helt almindeligt, at mor var "hjemmegående" husmor. Hun passede alt det, der hørte til hus og hjem: lave mad, gøre rent, passe på børnene, når de ikke var i skole, sørge for tøj og sko til alle og meget mere. Hun havde også den store opgave at sørge for, at husholdningspengene kunne række til alle udgifterne til hus og hjem og sørge for, at pengene ikke blev brugt til ufornuftige ting som øl og cigaretter eller gæld i kortspil. Husmoderen skulle også holde sammen på familien. Og når hun ikke kunne holde sammen på familien eller forsvandt, som Jans mor, bestemte Børneforsorgen ofte, at børnene skulle flytte på børnehjem, fordi en far ikke kunne passe på børnene alene.

Børn kunne også komme på børnehjem, hvis mor eller far blev syge og indlagt på sygehus, så opholdet på et børnehjem kunne også være kort tid, en uge eller to.

Opgaver:

- Hvad var et børnehjem dengang?
- Hvorfor skulle børn flytte på et børnehjem?
- Hvem bestemte, at børn skulle på børnehjem?
- Hvad og hvem var Børneværnet?
- Forestil jer, hvordan et børnehjem så ud og lav en tegning af det.

Sovesalen og tøjet

På de fleste børnehjem boede børnene på sovesale sammen med mange andre børn. Der havde de fleste børn en køjeseng og en kommode med skuffer til de private ting. Børnene på børnehjem havde ikke deres eget tøj. De fik udleveret tøj fra børnehjemmet og fik syet navn eller nummer i det, så de kunne kende det. Prøv at læse her:

"På børnehjemmet kom jeg til at ligge på sovesal med syv andre, det var andre forhold end på Sneppevej, hvor jeg havde haft værelse sammen med min søster. På Knaps Minde havde vi intet, som vi kunne kalde private ting. Vi havde et skab og en skammel for enden af sengen. Og de gennemrodede vores ting for at se, om vi skjulte noget. Jeg kan huske, at jeg elskede at læse kærlighedsromaner og gemte dem under madrassen. Det blev selvfølgelig opdaget, og jeg fik en på hovedet – det måtte vi ikke læse. Romanen blev selvfølgelig konfiskeret."

(Else, anbragt på børnehjem)

"Planen med at hoppe ud af vinduerne og tage hjem til far blev ikke til noget. Jeg ved ikke, om det var fordi planen ikke var gennemtænkt, eller om det måske var fordi, at børnehjemmet havde nogle muligheder og rammer, som vi ikke havde haft før. Jeg husker vores første store overraskelse, at vi skulle have vores egen seng. Det var ren luksus, for det havde vi aldrig haft. Vi skulle bo på en sovesal, der kun var for drenge, og der var plads til syv drenge på stuen."

(Jan, anbragt på børnehjem)

"På børnehjemmet havde vi 2 sæt tøj, et til skole brug og et sæt til når vi var på hjemmet, det gjaldt alt, selv undertøjet var der forskel på. Jeg kan huske, at underbukserne til hjemmebrug var nogle grimme blå underbukser til begge køn. Til skolebrug for drengene var der rigtige hvide drengebukser med gylp, som vi havde på i skole. "Når jeg kom hjem, skulle der klædes om, og det gjaldt alt tøjet, selv undertøjet skulle skiftes. Da man blev lidt ældre havde jeg det meget svært med at skifte underbukserne, men børnehjemmet havde sine egne metoder til, at man fik lært at skifte. En af metoderne var, at ens drengeunderbukser blev inddraget, og man var tvunget til at gå med blå pigetrusser i skole."

(Jørgen, anbragt på børnehjem)

"Det første der skete var, at man blev frataget sin identitet, man fik frataget sit tøj, og fik børnehjemmets tøj på i stedet, man fik et nummer. Jeg fik nummer 46, nu var du ikke en person men et nummer ud af 50 andre, der var ikke navn men nummer i dit tøj og så videre. Der var ingen piger men kun 49 andre drenge."

(Erik, anbragt på børnehjem)

"Man kunne se på os, at vi kom fra børnehjemmet, for vi var ret ens klædt. Værst var det i gymnastiktimerne, når vi skulle klæde om. For så kom det jo frem, at vi gik med sorte silkeunderbukser. Det var et mareid. Selvom vi mange gange spurgte, om vi ikke kunne få andre underbukser, så blev det afvist. I skolen blev der i begyndelsen råbt 'børnehjemstøs' og den slags efter os, men vores lærerinde fik lagt en dæmper på det."

(Lis, anbragt på børnehjem)

Opgaver

- Lav en tegning af jeres eget værelse eller der, hvor I sover. Lav derefter en tegning af en sovesal, som I får beskrevet i fortællingerne. Sammenlign jeres sted med beskrivelserne fra børnehjemmene. Hvor vil I helst bo?
- Kan I fortælle om gode og dårlige sider ved at bo på sovesal eller dele værelse med andre børn? Lav en liste på et stykke papir med to dele: en plus side og en minus side.
- Deler I tøj, sko, sokker eller undertøj med jeres søskende eller andre?

Morgenvask og måltider

Dagligdagen på et børnehjem startede som regel med tidlig fælles vækning. Alle børn skulle op og vaskes i fælles vaskerum, inden alle skulle i skole. Her er nogle beskrivelser af den fælles morgenvask.

"Vaskeproceduren til hverdag var ret speciel. I badeværelset var der mange vaskekummer og et bruseafsnit med indbygget kar, så man kunne få vasket ben og tæer. Det hele startede med, at vi stod i en række både piger og drenge. De første tre-fire vaskekummer var til at vaske hænder i, derefter kom vi hen til den vaskekumme, som plejemor stod ved. Hun skulle vaske vores ansigter. Efter ansigtvasken kom torturvaskekummen, det var der, man skulle børste sine tænder. På en hylde over vaskekummen stod der en stor bønne med tandkridt, som man dyppede sin tandbørste i. Det var meget ulækkert og ubehageligt for mig, så jeg prøvede at snyde, men det gik ikke altid, for stuepige Rigmor holdt øje med os. Det sidste sted var bruseren, der stod Ella for at vaske vore ben og tæer. Renligheden var der, men om det var hygiejnisk, vil der nok blive sat spørgsmålstejn ved i dag, når der blev brugt det samme vand til hovedet og benene på alle børnene. Det allerværste var, at man skulle stikke sin egen tandbørste ned i tandkridtet, som alle andre børn lige havde gjort før en."

(Bodil, anbragt på børnehjem)

Nogle af lederne havde et system, hvor den som kom først efter vækning skulle tælle til 1 under det kolde vand, den næste til 2 osv. Den sidste skulle tælle til rigtig mange, hvis man da ikke faldt om inden, det skete indimellem"

(Peter, anbragt på børnehjem)

Efter morgenvask og måske morgenarbejde, som kunne være at skrælle kartofler eller gøre rent, gik alle børn til den fælles spisesal til morgenmad. På langt de fleste børnehjem var morgenmaden grød. Her på siden får I nogle oplevelser fra spisesalen.

"Til morgenmad fik vi enten havregrød eller øllebrød. Øllebrød var det værste, vi kunne få, for spiste vi ikke op, fik vi grøden igen til middag, når vi kom hjem fra skolen."

(Jørgen, anbragt på børnehjem)

"Havregrøden var en underlig masse, der blev læsset op på en tallerken. Jeg kunne bare ikke få den ned."

(Søren, anbragt på børnehjem)

"Efter morgenarbejdet var der morgenmad kl 8.00. Den bestod hver dag af havregrød, med 1 teske sukker på. Om det var for at spare, eller for at vi ikke skulle blive for tykke ved jeg ikke, men al den tid jeg var der var sukker og andet sødt en eftertragtet ting."

"Om Søndagen stod den på havregryn og 1 rundstykke. For enden af bordene sad der en voksen, som ved alle måltiderne fik "voksenmad" som vi kaldte det, serveret fra en bakke som vi på skift gik rundt med. For lige at gøre måltiderne færdige fik vi varm mad til middag og om aftenen 2 stk. smørrebrød, 1 stk. sigtebrød og fedtemadder for resten."

(Jens-Ole, anbragt på børnehjem)

Opgaver

- Sammenlign den fælles vask på børnehjem med jeres egen morgen vask.
- Beskriv og skriv ned med nogle få ord.
- Lav en tegning af en spisesal, som I forestiller jer den ser ud
- Lav en tegning af en tallerken med jeres morgenmad til daglig og en anden tegning af den morgenmad, som beskrives fra børnehjemmene. Sammenlign
- de to tallerkener

Skole og arbejde

Alle børn, også børn der var anbragt på børnehjem, skulle gå i skole. De fleste gik på den lokale skole, men nogle børnehjem havde også deres egen skole med egne lærere.

"For mit vedkommende oplevede jeg lige så langsomt en faglig forbedring skolemæssigt efter flytningen til Fjordlyst. Mine første skoleår var jeg bange og nervøs og turde ikke sige noget, og jeg havde oplevelsen af ikke at kunne noget. Det vendte lige så langsomt til, at jeg i løbet af nogle år blev en af klassens mest aktive og fik gode karakterer. Dengang uddelte lærerne flidspræmie, og den blev uddelt i slutningen af skoleåret til den elev, som lærerne syntes havde været mest flittig. Jeg fik flidspræmie to år i træk, og jeg husker ikke, hvad plejemor sagde, da jeg kom hjem med præmien de to gange, men da jeg ikke fik præmien for tredje år var hendes bemærkning, om jeg havde sluppet af i skolen."

(Jan, anbragt på børnehjem)

"Min skoletid var meget præget af at være et barn fra børnehjemmet C. Knaps Minde, hvor det følte som om, at der var givet en fribillet til at slå os børn fra børnehjemmet."

(Else, anbragt på børnehjem)

"Børn blev bænket efter forældrenes livsstilling, de mest betydningsfulde forældres børn sad på første række osv. Derfor var Bents og min plads altid på den nederste række, så der var lang vej op til sin afstraffelse, når man skulle have en lussing eller et rap over fingrene. Man var den, der blev spurgt til sidst, når man sad på bagerste række."

(Knud, anbragt på børnehjem)

Når børnene kom hjem til børnehjemmet efter skole, skulle de fleste arbejde med forskellige praktiske opgaver på børnehjemmet. Nogle børnehjem havde landbrugsarbejde, andre havde havearbejde eller håndværksarbejde for drengene og syarbejde og andre huslige pligter for pigerne. Det var meget vigtigt for samfundet, at børnehjemsbørnene lærte at klare sig selv, når de blev voksne. Her er to fortællinger om arbejde og fritid på et børnehjem.

"Skolen var opdelt i tre klasser, om vinteren var der skolegang hele dagen, mens der om sommeren kun var skolegang til middag. Om eftermiddagen arbejdede vi. Der var et stort gartneri som hed Forbundshaven, hvor vi hjalp til med lugning, frugtplukning og hvad der nu var af ting der skulle laves. Gartneren var en meget striks mand som ofte gav lussinger, mildt sagt."

(Jens-Ole, anbragt på børnehjem)

"Fritiden bruger vi stort set på fodbold lige bortset fra, at vi skal få overstået vore pligter. Lektierne er det vigtigste, og de skal laves og bliver kontrolleret, og så har vi huslige pligter som at køre til købmanden, vaske op eller skrælle kartofler. At skrælle kartofler til 20 mennesker var ikke særlig sjov, så det var noget, der skulle overstås i en fart, og derfor tror jeg at vi brødre må være nogen af dem, der er hurtigst og bedst til at skrælle kartofler i hele Danmark. Vi deles om at skrælle kartofler, så hver tredje dag var der altid en af os, der kom ned på Langelinie Sportsplads senere end de andre for at kunne være med til fodbold sammen med kvarterers andre drenge."

(Søren, anbragt på børnehjem)

Opgaver

- Beskriv skoleoplevelserne. Hvad er positivt? Hvad er negativt?
- Hvilke forskelle er der på jeres skole og deres skole. Hvor vil I helst gå i skole?
- Beskriv børnenes arbejde på børnehjemmet. Hvad lavede de?
- Hvad laver I i jeres fritid? Lav to kolonner og skriv positive og negative ting ved jeres og deres tid udenfor skolen.

Venner - fjender - de voksne

Når børnene kom på børnehjem, var de som regel enten alene eller sammen med deres brødre og søstre, men uden far og mor eller andre i familien. De voksne i familien blev erstattet af voksne på børnehjemmene. Hvis et barn var uden søskende, blev brødre og søstre erstattet af de andre børn på hjemmet. Det fik stor betydning for, hvordan de oplevede tryghed, og hvordan man skulle opføre sig overfor hinanden, både som børn og overfor voksne. Her er nogle oplevelser af de voksne og børnene på børnehjem:

"Plejemor var ikke kun skrap, men hun var også et meget omsorgsfuldt menneske, der altid var ærlig og autentisk. Plejemors mål for os tre drenge var, som så mange andre hun skulle hjælpe, at vi "blev nogle gode drenge." Det med at være gode drenge betød først og fremmest, at man opførte sig ordentligt og gjorde det, som blev forventet af en. At være nogle gode drenge var således ord, som vi hørte mange gange fra plejemor."

(Jan, anbragt på børnehjem)

Sammenholdet mellem børnene var meget forskelligt, men enkelte oplever, at det at skulle hjælpe hinanden på institutionen har været med til at gøre dem til mere hjælpsomme mennesker som voksne.

"Engang på legestuen slog en pige en dreng ved navn Allan med bøjle. Det blev for meget for Allan, så han for på hende og gav hende, hvad hun havde godt af. Hun skreg om hjælp fra de andre børn, men jeg trådte til og sagde, at hvis de hjalp hende, så ville jeg gennembanke dem. Og der kom ingen hjælp. Allan blev sendt på drengehjem."

(Ellen, anbragt på børnehjem)

"Jeg oplever stadig at have et savn om personlig omsorg og kærlighed i min barndom. Et klap på skulderen og et venligt strøg over hovedet.; 'Du er god nok', havde ændret mit voksenliv væsentligt."

(Jørgen, anbragt på børnehjem)

"Man er nok blevet et andet menneske ved at være på et børnehjem, man bliver nok sådan... man tænker ikke så meget på sig selv, men tænker mere på andre, end man ville have gjort, hvis man var i en familie. På et børnehjem, der skal man tænke på hinanden, man skal hjælpe hinanden, ikke også? Man bliver en anden person, det er jeg sikker på."

(Peer, anbragt på børnehjem)

Nogle børn oplevede et fællesskab og sammenhold på børnehjemmene, mens andre følte, at det var et hårdt miljø.

"Min lillebror hadede leverpostejsmadder. Det levede vi meget af, indtil vi kom på børnehjem. Han smed sine leverpostejsmadder om bag skabene, og en gang landede der en mad, som sad fast i loftet. Da vores forstander kom lige nedenunder, faldt den ned og ramte hende. Kors, hvor vi grinede. Og da ingen ville sige, hvem det var – vi sladrede aldrig – måtte vi alle sammen sidde og 'sove', indtil vi havde sagt, hvem det var. Vi kunne godt sidde i flere timer, uden vi sagde en lyd. Det var svært, men vi gjorde det. Hver gang følte vi, at vi sejrede over de voksne."

(Else, anbragt på børnehjem)

"Man skulle gerne være hård for at begå sig, og det blev jeg også. Var man ked af det og græd, så kunne man ikke have det for sig selv på sådan en sovesal. Jeg følte, at de andre lå og gjorde nar."

(Rita, anbragt på børnehjem)

Opgaver

- Hvad er en 'god dreng', som Jan fortæller, at de skal være?
- Hvorfor skal man tænke mere på de andre på et børnehjem end i en familie? Tænk I, at det er rigtigt?
- Hvorfor skulle man være hård for at kunne bo på et børnehjem?
- Hvordan hjalp de hinanden?
- Hvad er tryghed for jer?

Regler og straf

Der var mange fælles regler, der skulle overholdes for, at hverdagen hang sammen. Nogle steder var der regler om, at børn ikke måtte tale, mens de spiste, mange steder var der regler for, hvornår der måtte leges, laves lektier eller hvornår børnene skulle i seng. Der var også forskellige former for straf, hvis børnene ikke overholdt reglerne. Mange børn oplevede at få lussinger, tæsk og andre former for straf på børnehjemmene. Det blev forbudt at slå børn i 1967, men mange oplevede både lussinger og at blive slået også efter den tid.

En kvinde fortæller om, at hun tredje dag på institutionen blev taget ind i et lokale af plejemor:

"Hun lukker hurtigt døren og spørger straks: 'Hvad er du så sur for?' Jeg bliver meget bange og svarer, at jeg ikke er sur. Jo, hun synes, at jeg altid er sur – ja, siden jeg er kommet! Jeg tør slet ikke sige, at jeg nogle gange har haft hjemme og været ked af det. Jeg gentager bare, at jeg ikke er sur. Jamen, jeg har bare at smile, når hun ser på mig – nu skal hun nok lære mig at smile! Og så skal jeg da love for, at den 'dame' kunne slå en proper næve. Slagene regner ned over mit ansigt, og jeg mærker, at især min mund svulmer op, og jeg synker i knæ. Hun bliver ved, og da jeg prøver at afbøde slagene, bliver mine fingre følelsesløse og hæver også op. Og så siger hun noget utilgiveligt: 'Og du må lige huske, at du jo ikke kan komme hjem hos din mor, for der opførte du dig heller ikke ordentligt. Fra nu af har du bare at se glad ud, når jeg kigger

på dig! Og jeg nikker lydigt og prøver allerede der at smile til hende med min forslåede mund. Jeg bliver lukket ud til de andre piger, som står ved håndvasken. De ser forlegne på mig, men jeg mindes ikke, om de spørger mig om noget."

(Grethe, anbragt på børnehjem)

"Vi fik tæsk, når vi ikke opførte os ordentligt, men på den tid (i 50'erne og 60'erne) fik alle børn tæsk; enten hjemme eller i skolen. Det var forholdsvis normalt for tiden, så set med mine øjne var der ikke noget underligt i at blive revset på børnehjemmet. Jeg fik i øvrigt langt flere tæsk i skolen!"

(Kurt, anbragt på børnehjem)

"Jeg prøvede to gange at stikke af fra hjemmet. Jeg nåede aldrig ret langt væk, før jeg blev fundet og hentet tilbage. Straffen for det var lussinger og stuearrest i en uge. Stuearresten var, at hver dag jeg kom hjem fra skole, skulle jeg gå i seng, og aftensmaden skulle jeg selv hente ad bagtrappen. Og ingen af de andre børn måtte komme og snakke med mig. I ugens løb kom forstanderen et par gange for at spørge, om jeg troede, at jeg bare kunne stikke af. Rigtig hånende fortalte han mig, at det faktisk var ham, der bestemte over mig, ja næsten ejede mig, og at min far bare var en, der ikke havde noget at skulle have sagt."

(Bent, anbragt på børnehjem)

En anden pige fortæller om en dag, hvor hun stak af fra børnehjemmet sammen med en veninde, men de blev hurtigt fanget og taget med tilbage til hjemmet, hvor de oplevede en chokerende straf:

"Idet vi træder ind på sovesalen bliver lyset tændt, og 14 piger overfalder os med grydeskeer og andre ting og banker løs på os. Et morderisk raseri flammer op i mig, og blændet af tårer slog jeg vildt omkring. Hvem af os der ramte en pige, så hun kom på hospitalet ved jeg ikke, men kampen sluttede der."

(Grethe, anbragt på børnehjem)

Senere finder Grethe ud af, at det er de voksne på børnehjemmet, der har givet de 14 piger grydeskeer og fået dem til at slå de to, der stak af.

Opgaver

- Hvilke regler skal I overholde i skolen i dag?
- Hvad er straf?
- Beskriv fortællingerne på disse sider med nogle ord, som I skriver ned.
- Hvad er rimeligt og urimeligt i oplevelserne? Kan det være rimeligt at straffe et barn for noget, barnet har gjort forkert?
- Har I oplevet noget urimeligt? Beskriv oplevelsen.
- Har I oplevet, at jeres venner eller andre er blevet urimeligt behandlet?

Kostskoler for døve og døvstumme og blinde og svagtseende børn

Til eleverne:

Halvdelen af jer er døve og døvstumme børn, det vil sige, at I ikke kan høre eller næsten ikke høre og derfor heller ikke taler så godt. I skal have ørepropper i ørerne, så I ikke kan høre så godt. Den anden halvdel er blinde eller svagtseende, det vil sige, at I (næsten ikke) kan se. Derfor skal I have bind for øjnene, så I kan mærke, hvordan det er.

Hvorfor blev man anbragt?

Blinde, svagtseende, døve og døvstumme børn skulle også gå i skole, og de fleste boede på en institution, hvor der også var en skole, hvilket hed en kostskole. Børnene var nødt til at bo på en kostskole, fordi den almindelige skole ikke kunne undervise dem. Mange forældre var kede af, at deres børn skulle bo langt væk på en kostskole. For at børnene ikke skulle blive kede af at skulle flytte væk, var der mange forældre, der ikke fortalte deres børn, at de skulle afsted.

"Jeg fulgtes med mine forældre. Så kom plejelederen, som det hed dengang. Hun havde uniform på, og jeg kunne se, at det var den samme, de havde på hospitalet. Jeg kan huske, at jeg begyndte at skride. Jeg blev simpelthen så ked af det. (...) Jeg kan huske, at min far holdt om mig og satte mig op på sit knæ og holdt meget voldsomt fast i mig med armen. Så gik min mor væk, og så blev jeg nærmest slæbt hen af jorden og kom op i bygningen på første sal, hvor jeg fik at vide, at jeg skulle blive. Så sad jeg bare der og græd og græd."

(Hans, anbragt på Døveinstitut)

Der var tre kostskoler for døve og døvstumme, som lå i Nyborg, Fredericia og København. Børnene blev primært undervist i tegnsprog og huslige pligter.

Blindeskolerne lå på Refsnæs ved Kalundborg og i København. De havde fokus på at lære børnene blindskrift og det at begå sig i samfundet uden at kunne se.

"Da vi ikke kunne udskyde afskeden længere, løb jeg efter lillebilen (taxaen) med min mor i håb om at kunne indhente hende. Min mor fortalte senere, at hun græd, men var nødt til at bede chaufføren om at køre så hurtigt, som muligt. Jeg fik besked på af plejemor, at jeg skulle opføre mig som en mand. Den første nat sov jeg sådan set ikke, trods træthed. Jeg forstod ikke, hvorfor jeg var der. Havde jeg været uartig? Havde jeg virkelig været så slem, at mine forældre ikke ville have mig mere?"

(Jørgen, anbragt på Døvstummeinstitut)

Mens børnene boede på kostskolen, var det skolens ansvar at sørge for opdragelse og omsorg for børnene. Forældrene blev bedt om at lade være med at opdrage børnene, når de var hjemme, hvilket en del forældre sikkert har fundet vanskeligt og ikke særligt rart.

I løbet af 1950'erne blev der oprettet flere skoler for døve og døvstumme, hvor børnene blev undervist, men ikke boede. Mange forældre var glade for at beholde børnene hjemme hos familien. I 1960'erne blev der også oprettet klasser for blinde børn flere steder i Danmark.

Opgaver

- Hvordan beskriver børnene afskeden med deres forældre?
- Beskriv hvordan I bruger jeres hørelse til daglig. Skriv nogle ord ned.
- Beskriv hvordan I bruger jeres syn til daglig. Fortæl nogle ord til den person i gruppen, der kan se, så han eller hun skriver dem ned.

Sovesalen og tøjet

På kostskolerne boede børnene sammen med andre børn på sovesale. De fleste børn havde en køjeseng og en kommode med skuffer til deres private ting. Det var meget svært at være alene og have ting for sig selv. Børnene havde heller ikke deres eget tøj. De fik udleveret tøj fra kostskolen og fik syet navn eller nummer i det, så de kunne kende det. Prøv at læse:

"På sovesalen havde vi hver sin stol, som kunne åbnes. Deri kunne vi have kam, børste, og spænder og sløjfer til håret. Når den var lukket, kunne vi sidde på den. Det skete, at vi blev straffet med, at vi skulle gå op på sovesalen og sætte os på den til personalet kom og sagde, at vi måtte gå ud at lege. I legestuen havde vi hvert sit skab til legetøj. Skabet kunne ikke låses, så det skete, at der forsvandt legetøj."

(Rita, anbragt på Blindeinstitut)

"Vi lå på sovesal, og det var skammel, seng, skammel, seng, skammel, seng og der var ingenting på væggene eller noget. Der var kun en pære, og så var der et vindue, så de kunne kigge ind, om vi havde hænderne på dynen."

(Hans, anbragt på Døveinstitut)

Mange tidligere anbragte fortæller om, hvor meget det betød for dem, at de ikke havde deres eget tøj og personlige ejendele.

"Jeg fik nr. 34, som den sidst ankomne. Dette nummer var syet ind i al det tøj, vi gik i. Tøjet var en historie for sig, da vi ikke fik nyt. Vores private tøj blev lagt bort som såkaldt "rejsetøj", angiveligt med det formål, at man skulle være præsentabel uden for institutionen. Tøjet vi fik at gå i var tidligere elevs, som blev omsyet på systuen. Det var genbrug, så det forslog. Din identitet, dit tøj, dine sko og dine private ejendele var røvet fra dig."

(Lars, anbragt på Blindeinstitut)

6

"Jeg havde et mærke i mine sko, og i mit tøj var der syet et nummer fast. Jeg var altid bare nr. seks. Jeg kan svagt huske en morgen, hvor jeg vågnede, og så alle gå hen til vasken for at vaske sig og børste tænder. Så kom der en og tog mig i armen og førte mig hen til vasken. Så tegnede de et sekstal i luften. Så skulle vi ned i kælderens, hvor der var morgenmad. (...) Der var en spisestue, og børnene sad nummereret, fra et til otte osv. Så var der et nummer, der hed seks, og der blev jeg ført over til og fik at vide, at dér skulle jeg sidde."

(Jørgen, anbragt på Døvstummeinstitut)

Opgaver

- Indret i fællesskab en sovesal til seks børn, hvor I bruger bordene i klasseværelset som senge. De døve må ikke tale sammen men kun bruge tegnsprog. De blinde kan tale sammen, men skal beholde bindet for øjnene og kan ikke se.
- Hvordan ser jeres værelser ud derhjemme? Hvor vil I helst bo?
- Kan I fortælle om de gode sider og de dårlige sider ved at bo på en sovesal og dele værelse med andre børn?
- Deler I tøj, sokker, undertøj eller sko med jeres søskende eller andre?
- Er der både gode og dårlige sider ved at dele tøj? Lav en liste med to dele: en side med gode ting, og en side med dårlige ting.

Måltiderne

Dagligdagen på en kostskole for blinde eller døve elever startede som regel med tidlig fælles vækning. Alle børn skulle op og vaskes i fælles vaskerum inden morgenmaden, og inden alle skulle i skole.

For mange børn er maden en stor del af det, de husker om kostskolerne. De sad i store spisesale, og alle fik det samme at spise.

"Morgenmaden var skiftevis havregrød eller øllebrød. Hertil et halvt stk. rugbrød med leverpostej og et med ost, som altid bøjede de fire hjørner op ad, så tør var osten normalt. Det var noget værre hundæde. Øllebrøden var så tyk, at vi kunne vende tallerkenen rundt i luften uden at øllebrøden faldt ud."

(Henning, anbragt på Blindeinstitut)

"Der var noget mad, jeg ikke kunne lide, eller som jeg var bange for at få i munden. De var ikke så gode til at forklare: "Det her er grønkålsuppe, det er oksekødssuppe, og det her er så melboller." Hvis der var noget, jeg fik i munden, og konsistensen var forkert, så blev jeg bange for det og hylede og skreg. Og så var det bare ned med det, og "så holder du op med det skrigeri." Altså, der var ikke nogen kære mor der."

(Rita, anbragt på Blindeinstitut)

"Hvis jeg ikke havde spist op eller ikke kunne lide det, så kom hun (madmor) hen og gjorde sådan her, kiggede ned på os og pegede ned på tallerkenen. Så holdt hun mit hoved, og så fik man skovlet maden ind. Det var meget voldsomt, hun holdt fast om nakken, og så sørgede hun for, at munden var spilet op. Hvis vi begyndte at græde, fik vi en over nakken, for vi måtte ikke græde. Det var ikke kun mig, det var også de andre, det gik ud over, hvis de ikke havde spist op. Det husker jeg tydeligt."

(Jørgen, anbragt på Døvstummeinstitut)

Opgaver

- Lav en tegning af en spisesal, som I forestiller jer den.
- Lav en tegning af en tallerken med jeres morgenmad og en tegning af den morgenmad, der blev serveret på kostskolerne. Sammenlign de to tallerkener.
- Hvordan foregår måltiderne hjemme hos jer? Tal for eksempel om, hvem der dækker bord, hvem øser maden op, og hvem bestemmer hvad I skal spise.

Regler og straf

Der var mange regler, og der var forskellige former for straf, hvis børnene ikke overholdt reglerne. Mange børn oplevede at få lussinger og andre former for straf på kostskolerne. Det blev forbudt at slå børn i 1967, men mange oplevede både lussinger og at blive slået også efter 1967.

Her beskrives forskellige oplevelser af regler og straf.

"Hver morgen sad vi ved nogle bordrækker, drengene ved den ene bordrække og pigerne ved den anden. Så kan jeg huske, at hun kom gående og nikkede for at sige Godmorgen. Hun sagde ikke Godmorgen, hun nikkede bare. Så skulle vi nikke tilbage for at vise, at vi havde sagt godmorgen. Jeg kan huske, at vi alle sammen havde øjnene på hende. Hvis hun havde lagt mærke til, at der var en, der ikke havde sagt ordentligt Godmorgen, så blev vi kaldt hen for at sige Godmorgen til hende ordentligt. Vi var alle sammen meget bange for hende."

(Jørgen, anbragt på døvstummeinstitut)

"Skolegangen ville have været rigtig god, men lærernes fingre sad meget løse. Det gjaldt også for plejepersonalet. Der skulle ikke meget til, før vi "fik ondt i bagdelen." En assistent, frk. P., havde også en besynderlig straf. Når vi sad i spisestuen, måtte vi ikke sidde med albuerne på bordet. En albue betød, at man kom i seng i en halv time. Begge albuer betød en time. Under bordet var der en tværpind, hvor man kunne sætte fødderne. En fod gav en halv time, og begge fødder gav en time.

Lærerne måtte helst ikke slå os i ansigtet, for det kunne gøre skade på øjne, og der var nogle, som var blevet opereret i hovedet. Dette blev dog ikke respekteret. Vi blev også hevet i ørene, og en lærer tog fat i øreflippen og "vred den", så hvis man ikke havde smerter på grund af mellemørebetændelse, fik man det på grund af lærerens behandling."

(Elin, anbragt på Blindeinstitut)

Opgaver

- Hvad er regler og straf?
- Hvad betyder det, at lærerens fingre "sad løse"?
- Tror I, at børnene vidste hvorfor de blev slået, eller hvorfor de var bange for kvinden, der gik rundt om bordet?

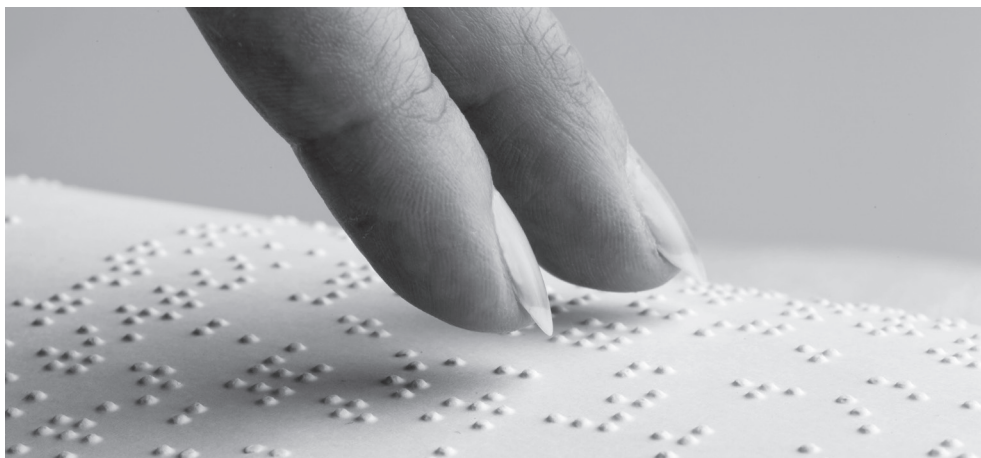
Skole

På kostskoler for blinde og døve var hovedformålet med anbringelsen at sikre, at børnene fik en ordentlig skolegang. På døveskolerne lærte eleverne tegnsprog, så de kunne tale med tegnsprog med andre døve. For at kunne oversætte dette sprog til hørende og omvendt at oversætte tegnsprog til tale, var det nødvendigt at have en tegnsprogstolk, der kunne "tale" begge sprog. Måske har I set tv med tegnsprog. Tegnsprog blev brugt og bruges stadig som sprog for døve børn og voksne.

"Det med at tale har aldrig interesseret mig. Hvis jeg til sidst blev rigtig god til at tale dansk, hvem skulle jeg så tale med? I hele mit liv har jeg været i døveverdenen og været sammen med døve, så hvad ville formålet være med det? Hvem skulle jeg tale med?"

(Jørgen, anbragt på Døvstummeinstitut)

På kostskoler for blinde var formålet også at sikre, at børnene fik en ordentlig skolegang. Som svagtseende og helt blinde lærte børnene blindskrift, det vil sige at læse tegn med fingerspidserne. Blindskrift bruges til alle fag, alle regnestykker, noter og alt hvad der skrives ned. Desuden gjorde man meget ud af at lære børnene at opføre sig normalt.

"Jeg ved ikke noget om, hvordan seende børn udforsker deres omverden med lugtesansen. Der var nogle ting, der var mere legale end andre. Jeg husker, at jeg som barn lugtede til folk og lugtede til den stol, folk havde siddet på. Det var meget forbudt. Det gør normale mennesker ikke. Anderledes var det med peberbøssen eller kaffedåsen."

(Rita, anbragt på Blindeinstitut)

"Hverdagen på Blindeinstituttet var nøje opdelt i lektioner. Det blev styret af et klokkesystem, der ringede i hele huset. Jeg har prøvet at huske, hvor mange gange klokken lød i løbet af et døgn. Jeg er ikke sikker på tallet, men jeg er kommet til over 20 gange. Klokken ringede, når vi skulle stå op om morgenen, når der blev kaldt til måltider, når vi skulle påbegynde en time og, når der var frikvarter."

(Henning, anbragt på Blindeinstitut)

"Det er også værd at nævne, at vi på Refsnæsskolen virkelig fik lært at bruge de synskompenserende teknikker, der var til rådighed dengang. Vi fik også lov til at være børn blandt ligestillede. Det gav os mange muligheder for at afprøve mange forskellige ting på vore helt egne præmisser, uden ustandselig at skulle sammenligne os med seende kammerater, der selvfølgelig kunne gøre alting bedre end vi kunne."

Jeg vil også fremhæve den gode kulturelle opdragelse, vi fik på Refsnæsskolen, selv om den altså også har gjort os anderledes end andre. Vi lærte musikken og litteraturen at kende. Vi lærte at lytte. Det har grundlagt mange sunde interesser og ført til et rigt liv trods vort handicap."

Det var på Refsnæsskolen, vi fik grundlagt vor identitet som blinde."

(Erik, anbragt på Blindeinstitut)

Opgaver for døve og dövstumme

- Gå sammen to og to. Den ene er døv med ørepropper i, den anden fortæller om skolelivet, mens I går rundt i klassen. Byt roller efter fem minutter. Når I begge har været døve, skal I tale om, hvordan det vil være ikke at kunne høre i skolen.
- Skriv fordele og ulemper ved ikke at kunne høre ned.
- Diskuter fordomme om døve. Er der noget man ikke kan, når man er døv? For eksempel nogle job, som døve ikke kan have? Skriv en liste over job, som døve I tror kan have, og som de ikke kan have.

Opgaver for blinde og svagtseende

- Gå sammen to og to. Den ene er blind med bind for øjnene, den anden fører den blinde rundt i klassen. Den blinde skal mærke og gætte forskellige ting i klassen. Byt roller efter fem minutter. Når I begge har været blinde, skal I tale om, hvordan det vil være ikke at kunne se i skolen.
- Skriv fordele og ulemper ved ikke at kunne se ned.
- Diskuter fordomme om blinde og svagtseende. Er der noget man ikke kan, når man er blind? For eksempel nogle job, som blinde ikke kan have? Skriv en liste over job, som I tror blinde kan have, og som de ikke kan have.

Venner - fjender - de voksne

Når børnene kom på kostskoler for blinde eller døve, var de som regel alene uden mor og far eller andre fra deres familie. De voksne blev erstattet af voksne på institutionen. Brødre og søstre blev erstattet med de andre børn på hjemmet. Ligesom andre søskende kunne de være hårde ved hinanden og gode ved hinanden.

Det fik stor betydning for, hvordan de oplevede tryghed, og hvordan man skulle opføre sig overfor hinanden, både de andre børn og overfor voksne. Her er nogle fortællinger om det:

"Vi var hårde ved hinanden, meget hårde, Jeg var da også med til at mobbe dem, der var svagere end mig. Det var noget med at overleve, fordi der var så lidt interesse for os, vi skulle hele tiden hævde os, vi havde en hakkeorden. Der var ting, man aldrig fortalte, altså man skulle ikke fortælle om sine ømme punkter, sine svage punkter. Man skulle passe på, man skulle beskytte sig. Fordi, man kunne aldrig vide; kunne det blive brugt? Man kunne heller aldrig vide, om der var nogen, der hørte det. Man var aldrig alene.

Jeg var et meget troende barn og bad fadervor og aftenbøn, inden jeg skulle sove. Og så kan jeg huske engang, hvor gammel har jeg været, de der 13-14 år, så kom der en anden pige ind. Jeg havde ikke hørt hende, og hun drillede mig, hånedede mig. Neej, det var som at blive klædt af."

(Rita, anbragt på Blindeinstitut)

For dem, der havde en familie, var det svært at beholde en god kontakt, mens de var anbragte. Når man så hinanden så sjældent, var det svært at bevare følelsen af at være i familie, at høre sammen.

"Jeg kan også huske, når jeg var sammen med min mor, så ville hun røre ved mig. Jeg blev bange, fordi på hjemmet – kærtegn, det var ikke noget, man brugte dengang. Vi skulle behandles ens, og vi skulle ikke knytte os til en bestemt voksen. Min familie har vel gjort nogle usikre forsøg på at nærme sig mig, hvor jeg har været afvisende. Men det kunne ikke være anderledes. Jeg kunne ikke åbne mig."

(Rita, anbragt på Blindeinstitut)

"Engang jeg var hjemme på besøg råbte min mor pludseligt mit navn meget højt. Jeg vendte mig om og sagde: "Jeg hedder ikke Jørgen, jeg hedder 'nummer seks.'" Det blev min mor forvirret over. Så hun stod og sagde: 'Du hedder Jørgen, du hedder Jørgen!' Jeg kan huske, at jeg begyndte at græde, for jeg hed jo ikke Jørgen, jeg hed 'nummer seks.'"

(Jørgen, anbragt på Døvstummeinstitut)

"Jeg tilhører de døves verden, jeg passer ikke ind i de hørendes verden."

(Hans, anbragt på Døvstummeinstitut)

"Vi havde ferie fire gange om året; påske, sommer, efterår og juleferie. På en eller anden måde var det slut med almindeligt familiesammenhold. Man følte sig fremmed i sit eget hjem, selvom mine forældre gjorde alt for, at jeg skulle få nogle gode ferieoplevelser. De lange adskillelser gjorde, at man ikke følte sig som en del af livet i barndomshjemmet."

(Flemming, anbragt på Blindeinstitut)

Opgaver

- Hvordan beskriver børnene deres forhold til de andre børn? Har I selv søskende? Tal om hvordan det er at have søskende.
- Hvordan beskriver børnene deres forhold til familien? Skriv nogle ord ned.
- Hvor føler børnene sig mest trygge? På kostskolen eller hos familien?
- Hvad er tryghed for jer? Beskriv og skriv ned med få ord.

Institutioner for fysisk handicappede og børn med andre handicap

Til eleverne:

I er enten fysisk handicappede og under særfor sorgen eller udviklingshæmmede og under åndssvagefor sorgen, som det hed for mange år siden.

Læs mere om jeres situation under www.forsorgsliv.dk.

I kan vælge mellem at binde en arm eller et ben op som tegn på fysisk handicap eller ikke at kunne tale og læse som tegn på at være et barn med udviklingshæmning, i gamle dage kaldet åndssvag.

Hvorfor blev man anbragt?

Børn med fysiske handicaps og børn, der blev vurderet som "åndssvage", skulle bo på specielle hjem. De skulle ikke være synlige for alle andre i hverdagen. Derfor blev de anbragt på hjem for fysisk handicappede eller åndssvage. Her er nogle fortællinger om, hvorfor disse børn kom på de specielle hjem:

"Min mor var udviklingshæmmet, og min far var fuldstændig normal. Men når far kom fuld hjem, så bankede han mor. Og så ringede hun efter bedstemor og bedstefar. Så dengang det havde stået på en 4-5 gange, så sagde bedstefar "Stop." Mor fik en plads i huset, og jeg kom til at bo hos bedstemor og bedstefar. Der boede jeg i tre år. Så døde bedstefar, og bedstemor var nødt til at tjene penge, og så kom jeg på børnehjem. Jeg havde svært ved at følge med i børnehaveklassen, så jeg skulle have en diagnose. Det fik jeg i Viborg. På statshospitalet. Og den lød på åndssvag."

(Jens, anbragt på åndssvageinstitution)

"Jeg var tunghør, skeløjet og måske lidt fræk. Det kommer man ikke på lukket afdeling af i dag... Jeg tror, jeg kom under forsorg, fordi jeg havde noget med hørelsen, og så tror jeg, fordi min mor var enlig."

(Lone, anbragt på åndssvageinstitution)

Børn og unge med forskellige handicap, eller som man mente var åndssvage, fik skolepligt i 1959. Indtil 1959 var det primære formål med anbringelsen for åndssvage og handicappede, at nogle skulle tage sig af børnene. Børnene måtte gerne have noget at lave, men de lærte ikke nødvendigvis at læse og skrive. Enkelte følte sig fejlanbragt under åndssvagefor sorgen og er kede af ikke at have lært at læse og skrive.

"Jeg kunne have lært mange ting. Det tænker jeg inden i mig selv. Jeg skulle have lært nogle flere ting dernede på anstalten."

(Bente, anbragt på åndssvageinstitution)

At være åndssvag var en diagnose, der blev stillet af læger. Der blev lavet en intelligens-test (en IK-test), og i de fleste tilfælde betød en intelligenskvotient under 75, at man skulle anbringes på en institution, uanset om forældrene ønskede at beholde barnet hjemme eller ej.

Ib husker tydeligt, hvor ydmygende det var for ham og hans mor, da en læge, dr. Lykke, kom for at hente ham:

"Da hun kom, var vi næsten lige stået op, så siger mor: 'Hvad vil du ind efter?' 'Jeg skal ind og tage en intelligens-test på Ib, for han skal med tilbage.' Så siger mor: 'Det skal han i hvert fald ikke, det kan jeg godt love dig for.' 'Jo, det skal jeg, og jeg skal lave en intelligens-test på ham.' 'Ja, det kan du så godt få lov til', sagde mor. Da vi var færdige med intelligensprøven, der havde lægen ringet til Vodskov, de skulle komme og hente mig. Så åbner min mor døren og råber, så hele opgangen kan høre det: 'Kan du komme ud i en fart?' Så skete der ikke mere, men så et halvt år efter, så kom jeg til Vodskov igen. Da jeg skulle afsted, græd jeg endnu mere end mor."

(Ib, anbragt på åndssvageinstitution)

Opgaver

- Hvorfor blev børnene anbragt under åndssvageforsorgen? Skriv ned med nogle få ord.
- Hvordan tror I, det var, at blive kaldt åndssvag?
- Diskutér om det var rimeligt at blive anbragt på et særligt hjem, fordi man havde et handicap? Skriv argumenter for og imod ned.
- I dag har alle børn ret til at gå i skole. Hvorfor har de det?

Sovesalen og tøjet

På hjemmene boede børnene på sovesale sammen med andre børn. De fleste børn havde en køjeseng og en kommode med skuffer til alle de private ting. Så det var meget svært at være alene og have ting for sig selv. Børnene havde heller ikke deres eget tøj. De fik udleveret tøj fra institutionen og fik syet navn eller nummer i det, så de kunne kende det. Prøv og læs:

"Fra at være lillebror i en kernefamilie blev jeg nu ét blandt 30 handicappede børn. At have hjemve og blive anbragt som nummer syv på en seks-sengsstue var noget af en mundfuld for lille mig."

(Finn, anbragt på behandlingshjem for fysisk handicappede)

"Jeg kom jo derop dengang, jeg var 6 år, så jeg boede på en ti-mandsstue. Så det var jo svært at få ro om aftenen. I 1960 der skete så mange forandringer, forbedringer. Der fik jeg min egen pult, jeg fik nattøj, jeg fik dyne. Og vi kom på 4-mandsstuer. Det var ikke svært at få os i seng den aften. Vi var så lykkelige, nu havde vi endelig fået vores egen dyne, og nu var vi endelig sluppet af med tæpperne. Åh, det var som at komme i himmerige i stedet for de sure tæpper, de var jo i uld."

(Arne, anbragt på åndssvageinstitution)

På mange institutioner delte børnene tøj eller gik i særlige uniformer. Fra 1952 kom der nye regler, der bestemte, at børnene ikke måtte gå i uniformer eller ens tøj. Der var dog ingen krav om, hvordan tøjet blev fordelt mellem børnene.

"Vi havde arvetøj, arvetøj, arvetøj, det var meget slidt og praktiske, og vi måtte ikke selv vælge tøj. Det foregik på den måde, at tøjet var fælles, og det var den voksne, der gik og lagde frem til os om aftenen."

(Jakob, anbragt på åndssvageinstitution)

"Vi havde en, der hed Astrid, hun arbejdede deroppe på depotet. Hun sørgede for tøj. Hvis man var gode venner med hende, så fik man noget pænt tøj."

(Bente, anbragt på åndssvageinstitution)

På mange af åndssvageforsorgens institutioner gik de anbragte i "patienttøj" også efter 1952.

En person, der var ansat på en åndssvageinstitution i 1970'erne fortæller.

"Når de pårørende skulle besøge deres børn, så ringede de jo til afdelingen og fortalte, at nu ville de komme på besøg, og så blev man jo bedt om, hu hej vilde dyr, at finde det pågældende barn, og barnet skulle jo klædes fint på, og jeg tror egentlig også, at det blev vasket lidt. Når så forældrene var kørt, så fik de patienttøjet på igen."

(Ellen, tidligere ansat på åndssvageinstitution)

Opgaver

- Lav en tegning af hver jeres værelse eller der, hvor I sover til daglig. Lav derefter en tegning af en sovesal, som I får beskrevet i fortællingerne. Sammenlign jeres sted med beskrivelserne fra kostskolerne. Hvor vil I helst bo?
- Kan I fortælle om de gode sider og de dårlige sider ved at bo på sovesal eller dele værelse med andre børn?
- Deler I tøj, sko, sokker eller undertøj med jeres søskende eller andre?
- Er der både gode sider og dårlige sider ved at dele tøj? Lav en liste på et papir med to dele: en plus side og en minus side, og skriv ned.
- Hvorfor skulle de åndssvage børn have pænt tøj på, når deres forældre kom på besøg? Hvornår skal I have pænt tøj på?

Morgenvask og måltider

Dagligdagen på en institution startede som regel med tidlig fælles vækning. Alle børn skulle op og vaskes i fælles vaskerum inden morgenmaden. Her er nogle beskrivelser af den fælles morgenvask.

"Vi fik koldt bad, koldt brusebad, de var rigtig ondskabsfulde. Vi sad på bænke, og de brusede os over med koldt vand. Vi kom derud et par stykker efterhånden. Det var koldt, hvis vi ikke opførte os ordentligt. Hvis vi var søde, fik vi varmt vand."

(Egon, anbragt på åndssvageinstitution)

Vaskeritualerne var ofte de samme uanset, hvor gamle de anbragte børn var. Nogle følte det pinligt, at de skulle stå sammen med så mange andre børn uden tøj på, mens andre følte det pinligt at skulle stå overfor personalet, der ikke altid havde samme køn som dem selv.

"Du ved, den ene vasker hår, så blev man vasket over hele kroppen og så ind under bruseren, der fik man lov til at stå 2-3 minutter, så var det ud igen, man blev tørret, og så fik man klippet negle. Det var nærmest som på samlebånd. Det havde jeg det altså meget svært ved. Og at stå og være nøgen overfor kvindfolk, der skulle vaske dig det ene sted og det andet sted. Du har da også følelser, og du har da også stolthed! Jeg synes for eksempel, jeg blev vasket for meget i skridtet, det synes jeg. Undskyld, jeg siger det."

(Arne, anbragt på åndssvageinstitution)

Mange fortæller om grød til morgenmad og nogle gange også til aftensmad. Dette var dog ikke usædvanligt i årene efter 2. verdenskrig, og mange familier spiste grød hver dag. Rutinerne og kravet om, at alle skulle spise op, går igen i mange fortællinger.

"Måltiderne det foregik sådan, at vi blev sat til bords, og så kom personalet, og de hældte mad op til os. Og det var træls, fordi vi vidste, hvad vi skulle have. For eksempel hver tirsdag, der skulle vi have urtesuppe og frikadeller, og jeg hadede urtesuppe, og hvis du ikke spiste suppen, så fik du sgu ingen frikadeller. Sådan var det bare, og der skulle være totalt ro."

(Børge, anbragt på åndssvageinstitution)

"Jeg dækkede bord og øsede øllebrød og havregrød op, det gjorde jeg. Jeg lavede mange ting dengang. Øllebrød og havregrød, det blev lavet i køkkenet og sat over til os på afdelingerne, sådan gjorde man i gamle dage."

(Bente, anbragt på åndssvageinstitution)

Opgaver

- Sammenlign den fælles vask på institutionerne med jeres egen morgen vask. Beskriv og skriv ned med nogle få ord.
- Hvordan foregår måltiderne hjemme hos jer? Tal for eksempel om, hvem der dækker bord, hvem øser maden op, og hvem bestemmer hvad I skal spise.
- Lav en tegning af en tallerken med jeres morgenmad til daglig og en anden tegning af den morgenmad, som beskrives fra institutionerne. Sammenlign de to tallerkner.

Venner - fjender - de voksne

Når børnene kom på institutioner for handicappede børn og unge, var de som regel alene uden far og mor eller andre i familien. De voksne i familien blev erstattet af voksne ansatte på hjemmet, brødre og søstre blev erstattet med de andre børn på hjemmet. Det fik stor betydning for, hvordan de oplevede tryghed, og hvordan de lærte, hvordan man skulle opføre sig overfor hinanden, både overfor de andre børn og overfor de voksne.

Familie, der var udenfor institutionen, har fyldt meget for de anbragte. Både for dem, der havde en familie og for dem, der ikke havde en familie. Der var status i at have familie udenfor, og tanken om familien og besøg af dem var med til at gøre opholdet tåleligt. Her er nogle fortællinger om børnenes forhold til familie og til hinanden:

"Jeg tænkte tit, det går nok, min far og mor de kom jo og besøgte mig om søndagen. Der var nogle der fik besøg, men ellers var der nogle, der var helt alene, som ikke havde nogen far eller mor. Der kom slet ikke nogen. Det var da forfærdelig, tænkte jeg. Jeg tænkte, deres far og mor nok var døde eller var gået fra dem. Det er synd for dem, der ikke har nogen."

(Inger, anbragt på åndssvageinstitution)

"Jeg har aldrig følt, at jeg blev sat til side. Det har jeg aldrig følt. Selvom jeg var en af dem, der kom længst fra, så kom min mor hver første søndag i måneden, når hun havde fået løn, og besøgte mig. Det har jeg aldrig glemt hende for. Det synes jeg var flot."

(Arne, anbragt på åndssvageinstitution)

Det at nogle havde familie, der bekymrede sig om dem, kunne dog medføre misundelse fra de andre anbragte. Nogle håndterede denne misundelse bedre end andre.

"Jeg bed Jonna i armen rigtig hårdt. Hun sad i kørestol. Jeg bed de andre i armene, fordi de havde familie. Jeg var jaloux. Jeg kom aldrig hjem til nogen."

(Bente, anbragt på åndssvageinstitution)

For dem der havde en familie, var det svært at beholde en god kontakt, mens de var anbragte. Når man så hinanden så sjældent, var det svært at bevare følelsen af at være i familie, at høre sammen, og det påvirkede mange børn.

Nogle blev bedstevenner med andre anbragte børn eller fandt en, som de kunne hjælpe og tage sig lidt af. Det gjorde dem glade, at de havde en at passe på.

"Vi var rigtige kammerater dengang, vi hyggede os meget ude i haven med kaffe, og vi gik ture ude i skoven og ned til hestene."

(Bente, anbragt på åndssvageinstitution)

"Jeg havde én, der hed Steen, som jeg hjalp (...) Jeg madede ham, det kunne jeg godt lide, han var sød. Jeg var med ham ude i gården, så sagde jeg, at jeg elskede ham, og jeg sagde: 'Se, der kommer en flyvemaskine!'"

(Lone, anbragt på åndssvageinstitution)

De fleste anbragte under åndssvageforsorgen var meget afhængige af personalet. Ikke fordi de snakkede med dem, det havde de ansatte ikke tid til, men fordi de var afhængige af hjælp. Derfor var det meget vigtigt, hvilket humør de ansatte var i, når de mødte ind om morgenen, hvem der havde vagt osv.

"Du kan allerede se om morgenen på personalet, hov, om det bliver en god dag eller en dårlig dag. Men det kan ændre sig sådan (knipser), og så bliver det en dårlig dag."

(Morten, anbragt på åndssvageinstitution)

Spørgsmål

- Hvordan beskriver børnene deres forhold til familien og de andre børn? Skriv ned med få ord.
- Hvad er tryghed for jer? Beskriv og skriv ned med få ord.
- Hvordan tror I det er at være afhængige af hjælp fra andre end ens far og mor?

Regler og straf

Der var mange fælles regler og former for straf, hvis børnene ikke overholdt reglerne. Mange børn oplevede at få lussinger og tæsk og andre former for straf på institutionerne. Det blev forbudt at slå anbragte børn i 1967, men mange oplevede både lussinger og blive slået efter den tid. Her er forskellige oplevelser af regler og straf:

"Der var nogle regler, som jeg syntes var helt hul i hovedet. For eksempel når vi skulle spise morgenmad, så skulle vi gå hen til trappen, der gik ned til køkkenet. Så skulle vi stå på række der. Alle sammen. Så fulgtes vi ned. Så når vi kom ned til spisestuen, så stod vi igen på række. Indtil der blev sagt værsgo, så gik man ind."

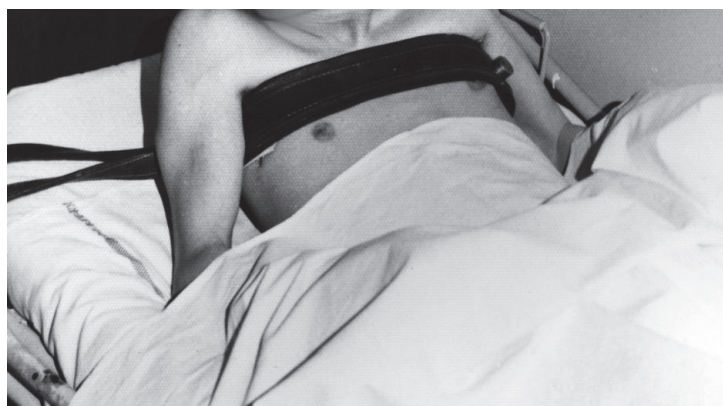
(Arne, anbragt på åndssvageinstitution)

Indenfor åndssvageforsorgen var der ikke statslige love og regler vedrørende straf før 1960. De enkelte institutioner havde deres egne regler, hvor der oftest stod, at fysisk legemlig revselse (slag og spark) ikke var tilladt, men der var ikke regler for, hvornår og hvor længe man kunne spænde de anbragte fast eller sætte dem i isolation.

En dreng fortæller, hvordan han kæmpede imod, da han skulle spændes fast, fordi han havde gjort noget forkert.

"Jeg strittede meget imod, så de måtte have hjælp. En tyk matrone sad på min mave, og jeg blev spændt fast. Inden nåede jeg at bide hende bag i, og hun tog mig i kinden og sagde: 'Bider du, din lille satan'. Jeg lå spændt fast fra kl. 7 til kl. 12, og jeg råbte hele tiden."

(Erik, anbragt på åndssvageinstitution)

Mange børn tisede i sengen om natten. Det var meget pinligt for børnene, og det blev straffet.

"Der var også tit nogen, der havde tisset i sengen. Man lagde gummi og så et stykke sengelinned over. Og det gummi der, det tog jo vandet. Men det lugtede... Det gav ikke så god status at tisse i sengen."

(Inger, anbragt på åndssvageinstitution)

"Og det værste af det hele; hvis du så kom ind og havde tisset i bukserne, det var endnu værre. Så kunne du finde på at få et drag over nakken, og du var et stort svin, en gris."

(Rene, anbragt på åndssvageinstitution)

En ansat fortæller, at hun ikke kunne lide den måde, der blev straffet på:

"Så skulle vi skylle kjolen op og lægge den på en radiator, og så skulle de sidde på WC indtil den tørrede - i en time måske. Så engang tænkte jeg, jeg gør det ikke, og så gik jeg ind og lagde kjolen allernederst i sådan en bøtte fyldt med snavsetøj og bleer, helt nede i bunden. Og så gik jeg med bankende hjerte op og spurgte, om jeg kunne få en ren kjole. Men plejemor gik amok, hun rev alle bøtterne op og fandt den beskidte kjole, der havde ligget samme med tissebleerne."

(Henriette, anbragt på åndssvageinstitution)

Opgaver

- Hvad er regler, og hvad er en straf?
- Er det rimeligt at blive straffet for at tisse i sengen om natten?
- Diskutér det at blive spændt fast som straf. Beskriv det med nogle få ord, som skriver op.

Jul som anbragt

Julen har altid været en højtid med stor betydning for alle børn. De fleste forbinder julen med familie, gaver, hygge og dejlig mad og drikke. Hvordan var det at holde jul som anbragt på et hjem uden familien?

Erik fortæller om julen på Schuberts Minde ved Ringkøbing:

“Forberedelserne til juleaften handlede ikke bare om juleaften, der lå megen forberedelse forud for selve aftenen. På hjemmet havde vi en velfungerende sløjd sal, hvor meget kunne laves, bl.a. julegaver til forældrene. Vi flettede kurve, skåle. Vi lavede billeder i mosaik, lavede frugtskåle, med hammer og huljern. Vi drejede skåle i træ, lampetter blev det også til, keramik, der blev syet/broderet osv. Mulighederne var mange, og der blev lavet mange gode og flotte gaver under faglig kyndig opsyn og de færdige resultater blev vist frem for besøgende, ved en særlig årlig lejlighed og stolt kunne man være. Jov!

Ringkøbing by havde selvfølgelig det årlige juleoptog med spillende garder og julemanden foran osv. Ret hyggeligt vel, men det skulle blive bedre, da Kjær-gaard fik den brillante ide, at vi børn, af hjemmet, skulle agere nisser til den store guldmedalje, drenge som piger, og vigtig, alle hestene blev rigget til.”

"Samtlige børn af Schuberts Mind skulle holde jul på hjemmet, og der kom også tidligere børn af hjemmet. Vi var mange, så der skulle mange ænder/gæs til at mætte de mange munde, men mætte blev vi, og mandelgaver blev det også til, en mandel for hvert bord, men først til kirke vi skulle gå. Når julemaden var spist, mandelgaverne delt ud, skulle nogen rydde op, og i den tid gik vi spændt ventende på gavefloden, som julestuens hemmelighed. Vi samledes i en stor flok og ventede på, at døren blev låst op og i glædens sang, invaderede vi julestuen, sang så det var en fornøjelse og ventede kun på at kunne pakke gaverne op. Når gaverne var pakket op, glæden og hyggen nåede sin top, så var der kun et at gøre, holde os vågne og lege/bruge og beundre hinandens gaver og det kunne vi gøre den ganske nat, det var op til os selv, hvornår vi gik i seng, men vi overdrev nu ikke, de fleste børn skulle rejse på juleferie d. 25. december, hos forældrene, kufferterne stod klar, nogen havde en lang tur foran sig, og vi vendte hjem igen, d. 2. januar."

Opgaver

- Beskriv Eriks oplevelse af jul på børnehjemmet med jeres egne ord og skriv dem ned.
- Beskriv jeres egen jul med nogle ord og skriv dem ned.
- Tal om forskelle og ligheder mellem jeres egen jul og julen på børnehjemmet og diskutér dem.
- Hvor vil I helst holde jul?

Særlige ord til fortællingerne

Børneværnet: Børneværnet var et råd under kommunen, som tog beslutninger om børn. Hvis Børneværnet vurderede, at der ikke blev sørget godt for børnene i en familie, kunne Børneværnet bestemme, at børnene skulle flytte til et børnehjem, indtil de blev voksne. I 1950'erne og 1960'erne var det almindeligt for sjov at sige til børn, der gjorde noget, de ikke måtte: "Hvis I ikke opfører jer ordentligt, kommer Børneværnet og sender jer på børnehjem."

Børnehjem: Et hjem eller en institution for forældreløse børn eller børn af forældre, der ikke kan tage sig af deres børn. Se videre på www.forsorgsliv.dk eller www.børnehjem.dk

Plejemor og plejefar: Plejeforældre var og er voksne, der vælger at overtage forsørgelsen af et barn, der ikke har forældre eller hvis forældre ikke kan tage sig af barnet. Barnet bor og vokser op hos plejeforældrene som deres eget barn i deres hjem, indtil barnet er voksen.

Anbragt: At være anbragt vil sige, at barnet bor uden for barndomshjemmet enten på et hjem eller en institution, som vi hører om i fortællingerne, eller hos en plejefamilie. Så anbragt vil sige at bo et andet sted end hjemme, og at det er andre, der bestemmer hvor og med hvem.

Åndssvage: Ordet åndssvage blev brugt som betegnelse for en bred gruppe af personer, som myndighederne mente havde et mentalt handicap. Det kunne være alt fra udviklingshæmmede, dårligt begavede til ganske almindelige børn, der bare klarede sig dårligt i en intelligenstag (IK-test). Alle med en IK under 75 blev betragtet som åndssvage.

Åndssvageforsorgen: Den offentlige myndighed, der bestemte over institutioner for åndssvage.

Døvstumme: Når man hører meget dårligt eller slet ikke, er det også meget svært at lære at tale. Derfor har man førhen brugt begrebet døvstum om dem, der hverken kunne høre eller tale. I dag er der mange muligheder for døve med hensyn til at lære at tale.

Tæsk: At få tæsk eller få bank betyder at blive slået eller på en anden måde blive voldsomt fysisk overfaldet eller at være i en slåskamp. I skolerne og børnehjemmene var "tæsk" en lovlig form for straf, indtil det blev forbudt for ansatte på institutioner og lærere i skolen at slå eleverne i 1967. Det blev helt forbudt for forældre og andre voksne at slå børn i 1997.